

Research paper

The Relationship between Rumination and Emotional Self-Regulation with Attitudes Toward Addiction: The Mediating Role of Family Emotional Atmosphere

Gholam Reza Sheykhzadeh *¹; Sajjad Basharpour ²; Rogayeh Mohammadi ³;
Reyhaneh Rad Kaftroudy ⁴

Abstract

The aim of this research was to examine the role of attitudes toward addiction based on rumination and emotional self-regulation, with the mediating effect of family emotional atmosphere in the city of Ardabil. This study was a descriptive-correlational research based on its nature and method. The statistical population included all high school students in Ardabil during the academic year 2023-2024. A total of 255 students were selected using cluster random sampling. Data were collected using questionnaires on attitudes toward addiction by Karimi, rumination by Nolen-Hoeksema and Morrow, emotional self-regulation by Tangney et al., and family emotional atmosphere by Byrne. The data were analyzed using Pearson correlation and structural equation modeling. The findings indicated that rumination had a significant positive direct effect on attitudes toward addiction, while emotional self-regulation and family emotional atmosphere had significant negative direct effects on attitudes toward addiction. The indirect effects showed that rumination and emotional self-regulation significantly had effect on attitudes toward addiction through the mediating role of family emotional atmosphere. Based on these findings, it is recommended to conduct workshops and training in schools to raise awareness about and address attitudes toward addiction.

Keywords: Addiction attitude, emotional self-regulation, family's emotional atmosphere, rumination

¹ Corresponding Author: M.A.Student Department of Psychology, Ardabil Branch, Islamic Azad University, Ardabil, Iran. reza215sheykhzadeh@gmail.com

² Professor Department of Psychology, Educational Sciences and Psychology, University of Mohagheh Ardabili, Ardabil, Iran

³ PhD Department of Psychology, Ardabil Branch, Islamic Azad University, Ardabil, Iran.

⁴ M. A. of Motor Behavior, Faculty of Sport Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran

ارتباط نشخوار فکری و خودکنترلی هیجانی بر نگرش به اعتیاد: میانجی‌گری جو عاطفی خانواده

غلام رضا شیخ زاده ^{۱*} ID، سجاد بشرپور ^۲ ID، رقیه محمدی ^۳ ID، ریحانه راد کفترودی ^۴ ID

چکیده

هدف از این پژوهش، بررسی نقش نگرش به اعتیاد بر اساس نشخوار فکری و خودکنترلی هیجانی با میانجی‌گری جو عاطفی خانواده در شهر اردبیل بود. پژوهش حاضر بر اساس ماهیت و روش، یک پژوهش توصیفی-پیمایشی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم اردبیل در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ بودند. تعداد ۲۵۵ نفر از دانش‌آموزان به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه‌های نگرش به اعتیاد کریمی، نشخوار فکری نولن هوکسما و مارو، خودکنترلی هیجانی تانجی و همکاران و جو عاطفی خانواده برن استفاده شد. داده‌ها با استفاده از همبستگی پیرسون و معادلات ساختاری تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد که نشخوار فکری بر نگرش به اعتیاد اثر مستقیم مثبت و معنادار، خودکنترلی هیجانی و جو عاطفی خانواده اثر مستقیم منفی و معنادار بر نگرش به اعتیاد داشتند. اثر غیرمستقیم مسیره‌ها نشان داد که نشخوار فکری و خودکنترلی هیجانی با میانجی‌گری جو عاطفی خانواده بر نگرش به اعتیاد معنادار بود. با توجه به یافته‌ها توصیه می‌شود برای آشنایی و نحوه مقابله با نگرش به اعتیاد به برگزاری کارگاه و آموزش در مدارس پرداخته شود.

کلیدواژه‌ها: جو عاطفی خانواده، خودکنترلی هیجانی، نشخوار فکری، نگرش به اعتیاد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱. نویسنده مسئول: دانشجوی کارشناسی ارشد گروه روان‌شناسی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران. reza215sheykhzadeh@gmail.com

^۲. استاد، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

^۳. دکتری گروه روان‌شناسی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.

^۴. کارشناسی ارشد رفتار حرکتی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران.

مقدمه

اعتیاد به‌عنوان یک بیماری مزمن پزشکی قابل درمان و فعل و انفعالات پیچیده بین مدارهای مغزی، ژنتیک، محیط و تجربیات زندگی فرد، تعریف می‌شود (جوخیو و سومرو^۱، ۲۰۲۲). اعتقادات و نگرش افراد احتمالاً بر نحوه نگرش به اعتیاد^۲ تأثیر می‌گذارد که به‌عنوان مجموعه هیجانانگ، افکار و باورهای فرد و به دو شکل مثبت و منفی است (کانوال^۳ و همکاران، ۲۰۲۱). نگرش دارای سه شاخص رفتاری (عمل نسبت به نگرش)، هیجانی (احساسات و ارزیابی‌ها) و شناختی (اعتقادات و باورها) می‌باشد (لیزه^۴، ۲۰۲۲). افزایش سطح نگرش مثبت به اعتیاد و شیوع آن در نوجوانان بسیار نگران‌کننده است (یانی^۵ و همکاران، ۲۰۲۲)، زیرا بیشتر نوجوانانی که مصرف مواد را در سال‌های نخستین نوجوانی شروع می‌کنند، به مصرف این ماده در سال‌های بعد ادامه داده و میزان مصرف مواد و مسائل مرتبط با آن هم مرتباً افزایش می‌یابد (کالج^۶ و همکاران، ۲۰۲۰). طبق آمارهای موجود در ایران در زمینه مصرف مواد نوجوانان، حدود ۱۶ درصد از آنها کمتر از ۱۹ سال سن دارند (کیان‌ارثی و همکاران، ۱۴۰۱). نوجوانان در رویارویی با رویدادهای استرس‌زا دچار افسردگی و افکار ناکارآمد و منفی در قالب نشخوار فکری^۷ می‌شوند که می‌تواند منجر به افزایش نگرش مثبت به اعتیاد شود (تانگ^۸ و همکاران، ۲۰۲۱).

برطبق نظریه شناختی لیوبومیرسکی^۹ و همکاران (۲۰۰۳)، نشخوار فکری، افکار ناکارآمدی هستند که در نحوه ارزیابی و تفسیر شخص از حقیقت دخالت می‌کنند و پاسخ‌های رفتاری خاصی را نشان می‌دهند (واتکینز و روبرتز^{۱۰}، ۲۰۲۰). افراد با سبک پاسخ نشخوارکننده، برانگیختگی شناختی بالاتری دارند و در یک وضعیت طولانی مدت پریشانی عاطفی و اضطراب به دام می‌افتند. این افراد، مشکلات، پشیمانی‌ها یا احساسات منفی خود را حفظ می‌کنند و نگرش مثبت به اعتیاد می‌تواند به‌طور موقت این دغدغه را کاهش دهد (پتروکو و آگوستینی^{۱۱}، ۲۰۲۳). یافته‌ها نشان داد که نشخوار فکری به‌طور معناداری قادر به پیش‌بینی نگرش به اعتیاد است (نعیم و همکاران، ۲۰۲۱). همچنین، پژوهش‌ها حاکی از آن بود که بین نشخوار فکری با نگرش مثبت به اعتیاد رابطه مثبتی وجود دارد (هورواس^{۱۲} و همکاران، ۲۰۲۲؛ گارسیا-کرید^{۱۳} و همکاران، ۲۰۲۱). در میان نوجوانان، نگرش به اعتیاد با تمایل به تأیید باورها در مورد نیاز به کنترل افکار و نشخوار فکری مرتبط است و این افکار منفی می‌تواند از طریق خودکنترلی^{۱۴} کاهش یابد (منسوتو^{۱۵} و همکاران، ۲۰۲۴).

1. Jokhio & Soomro

2. attitude towards addiction

3. Kanwal

4. Lase

5. Yani

6. Colledge

7. rumination

8. Tang

9. Lyubomirsky

10. Watkins & Roberts

11. Petrucco & Agostini

12. Horváth

13. Garcia-Cerde

14. Self-control

15. Mansueto

خودکنترلی به معنای مراقبتی درونی برای انجام وظایف محوله و اجتناب از رفتارهای ناهنجار و غیرقانونی می‌باشد (بالدوین^۱ و همکاران، ۲۰۲۲). ازسویی، خودکنترلی هیجانی^۲، حفظ کردن، افزایش یا کاهش دادن هیجان‌ها مثبت خود در پاسخ به رویدادهای محیطی می‌باشد (جاکوبسن و الکلیت^۳، ۲۰۲۱). برطبق نظریه عمومی جرم^۴ (گاتفردسون و هیرشی^۵، ۱۹۹۱)، فقدان خودکنترلی عامل کلیدی مشکلات رفتاری بوده و خودکنترلی کم با اهداف کوتاه‌مدت و رضایت فوری هدایت می‌گردند. ازسویی، براساس نظریه قدرت خودکنترلی^۶ (باومیستر^۷ و همکاران، ۲۰۰۷)، مصرف انرژی خودکنترلی موجب کاهش انرژی در دیگر زمینه‌ها می‌شود. همچنین، خودکنترلی بالا در نوجوان با مهار اعتیاد و خودکنترلی کم موجب فشار روانی و نگرش مثبت به اعتیاد می‌شود (روبرتز^۸ و همکاران، ۲۰۲۱). پژوهش‌ها حاکی از آن است که خودکنترلی بر مصرف مواد نوجوانان تأثیر می‌گذارد (لیمبرگ و لیمن^۹، ۲۰۲۲) و تمرکز بر ارتقای خودکنترلی در نگرش به مصرف مواد مؤثر است (وونچیسکی^{۱۰}، ۲۰۲۳). منفرد و همکاران (۱۴۰۲) به ارتباط میل به مصرف مواد و خودکنترلی اشاره نمودند. هرچه سطح خودکنترلی به‌منظور کنترل هیجان‌های منفی مرتبط با نگرش به اعتیاد کمتر باشد، منجر به تهدیدی برای الگوهای ارتباطی و جو عاطفی خانواده^{۱۱} می‌شود (اوباسلاسه^{۱۲} و همکاران، ۲۰۲۲).

جو عاطفی خانواده افزون بر تأثیرگذاری بر نگرش به اعتیاد (ویلارجو^{۱۳} و همکاران، ۲۰۲۴)، می‌تواند از نشخوار فکری (دانینگ^{۱۴} و همکاران، ۲۰۲۲؛ رام^{۱۵} و همکاران، ۲۰۲۰) و خودکنترلی هیجانی (ناوی^{۱۶} و همکاران، ۲۰۲۱) تأثیر معنادار بپذیرد، لذا، به‌عنوان متغیر میانجی در روابط بین متغیرهای ذکر شده مدنظر قرار گرفت. روابط گرم والدین با فرزندان موجب رفع نیاز آنها از روش مطلوب و حل مسائل با سایرین به شیوه‌ای درست می‌شود که از بروز مشکلات روانی و نشخوار فکری جلوگیری می‌کند (خسروی و جعفری، ۱۴۰۰). احتمال دارد که جو عاطفی خانواده با رشد و شکل دادن شخصیت و رفتار اعضا، آنها را برای مقابله با مشکلات زندگی همچون مشکلات سلامت روان و مصرف مواد آماده می‌کند (لای و یونگ^{۱۷}، ۲۰۲۳). پژوهش‌ها حاکی از آن است که بین ناکارآمدی و عملکرد خانواده و میزان بالای سوءمصرف مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد (گیدادو و دیفنگ^{۱۸}، ۲۰۲۳، زنگ و تان^{۱۹}، ۲۰۲۱).

1. Baldwin
2. Emotional Self-control
3. Jakobsen & Elklit
4. general theory of crime
5. Gottfredson & Hirschi
6. strength model of self control
7. Baumeister
8. Roberts
9. Leimberg & Lehmann
10. Wojciechowski
11. Family emotional climate
12. Ogbaselase
13. Villarejo
14. Dunning
15. Ram
16. Nawi
17. Lai & Yeung
18. Gidado & Diffang
19. Zeng & Tan

۴۴..... ارتباط نشخوار فکری و خودکنترلی هیجانی بر نگرش به اعتیاد : میانجی‌گری جو عاطفی ...

نوجوانان مصرف‌کننده مواد مخدر، بیشتر در معرض خطر ابتلا به مشکلات روانی، مشکلات تحصیلی و پیامدهای اجتماعی و قانونی هستند. لذا، شناخت مؤلفه‌های درونی و بیرونی تأثیرگذار در نگرش به اعتیاد می‌تواند راه‌حل‌های مختلفی در اختیار درمانگران در این حیطه قرار دهد. از سویی، افزایش هیجان‌های منفی مرتبط با نشخوار فکری و کنترل هیجانی، می‌تواند با ایجاد تفکر جهت‌دار منفی، عواطف منفی و اختلال در سازگاری هیجانی زمینه‌ساز نگرش به اعتیاد باشد. همچنین، بی‌توجهی به جو عاطفی خانواده می‌تواند زمینه انحراف اعضای خانواده و افزایش آسیب‌های رفتاری از قبیل اعتیاد را فراهم کند؛ لذا شناسایی عوامل حفاظتی و مشکل‌ساز نگرش به اعتیاد به دنبال تجربه رویدادهای آسیب‌زا، نشخوار فکری، خودکنترلی هیجانی و جو عاطفی خانواده می‌تواند اهمیت زیادی داشته باشد؛ لذا هدف پژوهش حاضر مدل‌یابی نگرش به اعتیاد بر اساس نشخوار فکری و خودکنترلی هیجانی با میانجی‌گری جو عاطفی خانواده است؛ بنابراین پژوهش حاضر درصدد است به آزمون فرضیه‌های زیر بپردازد:

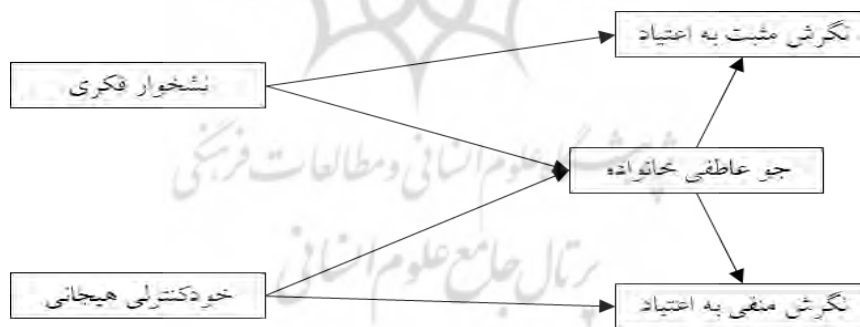
- بین نشخوار فکری با نگرش به اعتیاد ارتباط مستقیم وجود دارد.

- بین خودکنترلی هیجانی با نگرش به اعتیاد ارتباط مستقیم وجود دارد.

- نشخوار فکری با میانجی‌گری جو عاطفی خانواده با نگرش به اعتیاد ارتباط غیرمستقیم دارد.

- خودکنترلی هیجانی با میانجی‌گری جو عاطفی خانواده با نگرش به اعتیاد ارتباط غیرمستقیم دارد.

شکل شماره (۱) مدل مفهومی پژوهش را نشان می‌دهد

شکل شماره ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم اردبیل (حدود ۴۰۰۰۰ نفر) در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ بود. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای برای انتخاب نمونه استفاده شد. بر اساس فرمول گرین (۱۹۹۱) $n > 104 + m$ تعداد متغیر پیش‌بین (۵ متغیر اصلی و ۱۱ زیرمؤلفه باهم می‌شود ۱۶ متغیر پیش‌بین) حداقل حجم نمونه باید ۱۲۰ باشد. همچنین طبق نظر کلاين (۲۰۱۳) حجم

نمونه معمولی در مطالعاتی که از معادلات ساختاری استفاده می‌شود حدود ۲۰۰ مورد است. در پژوهش حاضر ۲۷۰ نفر به روش خوشه‌ای انتخاب گردید.

ابزار

پرسشنامه نگرش به مواد مخدر^۱: این پرسشنامه توسط کریمی در سال ۱۳۸۸، به منظور سنجش نگرش به مواد مخدر طراحی و تدوین شده است. پرسشنامه نگرش به مواد مخدر دارای ۳۵ گویه و ۲ مؤلفه نگرش‌های مثبت به اعتیاد^۲ و نگرش‌های منفی به اعتیاد^۳ می‌باشد و بر اساس طیف لیکرت چند درجه‌ای از کاملاً موافقم (۵) تا کاملاً مخالفم نمره‌گذاری می‌شود. نمرات بالاتر در زیرمقیاس نگرش مثبت به اعتیاد به معنای تمایل بالای افراد به مصرف مواد مخدر می‌باشد. نگرش‌های مثبت به اعتیاد ۱۶ گویه و نگرش‌های منفی به اعتیاد ۱۹ گویه دارد. نوبخت (۱۳۹۴) در پژوهش خود ضرایب اعتبار پرسشنامه را بین ۰/۷۵ تا ۰/۸۳ گزارش کردند. همچنین ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای زیرمقیاس نگرش‌های مثبت به اعتیاد ۰/۸۴، زیرمقیاس نگرش‌های منفی به اعتیاد ۰/۸۸ و کل پرسشنامه ۰/۸۶ برآورد شد. در پژوهش حاضر روایی پرسشنامه به روش تحلیل عامل تأییدی بررسی شد و نتایج نشان داد که تمامی سؤالات مربوط به متغیر نگرش به مواد مخدر دارای ضرایب همبستگی معناداری با متغیرهای مکنون بودند چرا که سطح معناداری مربوطه کوچکتر از ۰/۰۵؛ از سوی دیگر کلیه بارهای عاملی بیشتر از ۰/۳۰ بودند ($\chi^2/df = 2/23$ ، $GFI = 0/92$ ، $AGFI = 0/91$ ، $IFI = 0/91$ ، $CFI = 0/92$ و $RMSEA = 0/07$). در پژوهش حاضر پایایی پرسشنامه نیز با روش آلفای کرونباخ برای زیرمقیاس نگرش‌های مثبت به اعتیاد ۰/۸۳، زیرمقیاس نگرش‌های منفی به اعتیاد ۰/۸۵ و کل پرسشنامه ۰/۸۴ به دست آمد.

مقیاس نشخوار فکری^۴ (RRS): این مقیاس توسط نولن هوکسما و مارو در سال (۱۹۹۱) برای سنجش نشخوار فکری طراحی و تدوین شده است. این پرسشنامه دارای ۲۲ گویه می‌باشد و بر اساس طیف چهارگزینه‌ای به سنجش نشخوار فکری می‌پردازد. این مقیاس در طیف لیکرت ۴ گزینه‌ای (هرگز=۱ تا همیشه=۴) نمره‌گذاری می‌شود. حداقل نمره این مقیاس ۲۲ و حداکثر آن ۸۸ می‌باشد. نمرات بالاتر، نشان‌دهنده نشخوار فکری بالاتر است و برعکس (نولن هوکسما و مارو، ۱۹۹۱). لازم به ذکر است که نقطه برش مقیاس نمره ۳۳ است. این مقیاس دارای سه مؤلفه بروز دادن^۵، در فکر فرورفتن^۶ و افسردگی^۷ است. نولن هوکسما ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس را ۰/۹۰ و اعتبار بازآزمایی را ۰/۶۷ گزارش کرده‌اند. در مطالعه فرخی و همکاران (۱۳۹۶) نتایج تحلیل عامل اکتشافی با استفاده از روش چرخش واریماکس نشان داد پرسشنامه یادشده در کل ۸۴ درصد از واریانس را تبیین می‌کند. همچنین، به منظور تعیین اعتبار مقیاس نشخوار فکری از روش‌های باز آزمایی و ثبات درونی استفاده شد. همسانی

1. Drug Attitude questionnaire

2. Positive attitudes towards addiction

3. Negative attitudes towards addiction

4. Ruminative Response Scale (RRS)

5. Reflection

6. Brooding

7. Depression

۴۶..... ارتباط نشخوار فکری و خودکنترلی هیجانی بر نگرش به اعتیاد: میانجی‌گری جو عاطفی ...

درونی ۰/۸۳، ضریب اعتبار بازآزمایی مقیاس ۰/۸۵ و ضریب آلفای کرونباخ آن در مورد نمره کل برابر با ۰/۸۵ بود. در پژوهش حاضر پایایی پرسشنامه نیز با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۱ به دست آمد.

پرسشنامه خودکنترلی^۱ (SCQ): این پرسشنامه توسط تانجی^۲ و همکاران (۲۰۰۴) ساخته شده است و شامل ۳۶ گویه می‌باشد. این جملات در یک طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از اصلاً شباهت ندارد (صفر) تا شباهت خیلی زیاد (۴) دارد، در نظر گرفته شده است. گویه‌های ۱، ۵، ۷، ۱۳، ۱۵، ۱۸، ۲۲، ۲۴، ۲۶، ۲۷، ۳۰ و ۳۶ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. دامنه نمره کل این پرسشنامه ۳۶ تا ۱۸۰ می‌باشد. در پژوهش تانجی و همکاران (۲۰۰۴) روایی این مقیاس با ارزیابی همبستگی آن با مقیاس عاطفه خود آگاه منفی و مثبت به ترتیب ۰/۷۸ و ۰/۷۷ و پایایی آن با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ به دست آمد. در پژوهش آرین‌پور و همکاران (۱۳۹۴)، میزان آلفای کرونباخ خودکنترلی ۰/۸۷ و شاخص واریانس روایی^۳ (ECVI) را ۰/۲۶ گزارش شد. در پژوهش حاضر پایایی پرسشنامه نیز با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۲ به دست آمد.

مقیاس جو عاطفی خانواده^۴: این مقیاس به منظور سنجش میزان مهرورزی در تعاملات نوجوان-والدین توسط هیل برن^۵ در سال ۱۹۶۴ ساخته شد. پرسشنامه یادشده ۱۶ گویه دارد و هشت زیرمقیاس محبت^۶، نوازش^۷، تأیید کردن^۸، تجربه‌های مشترک^۹، هدیه دادن^{۱۰}، تشویق کردن^{۱۱}، اعتماد^{۱۲} و احساس امنیت^{۱۳} را می‌سنجد. آزمودنی باید در یک مقیاس لیکرتی به صورت (۱=خیلی کم تا ۵=خیلی زیاد) برحسب احساس خود به یکی از آنها پاسخ دهد. هر آزمودنی نمره‌ای بین ۱۶ تا ۸۰ کسب می‌کند. کسب نمرات بالا نشانه جو عاطفی مناسب و نمره پایین نشانه جو عاطفی نامطلوب است. دینکلمن و باف^{۱۴} (۲۰۱۶) پایایی حاصل از آزمون آلفای کرونباخ را ۰/۸۴ و روایی همزمان با پرسشنامه ملاکی^{۱۵} (AFC) را ۰/۷۲ گزارش کرده است. در مطالعه انجام شده توسط عسگری و همکاران (۱۳۹۰) به منظور بررسی همسانی درونی مقیاس جو عاطفی خانواده از روش‌های آلفای کرونباخ، تنصیف و Gottman استفاده شد و به ترتیب مقادیری برابر با ۰/۸۵، ۰/۷۷ و ۰/۷۷ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی قابل قبول این مقیاس است. برای ارزیابی روایی ملاکی این آزمون حقیقی و همکاران (۱۳۸۱) از روی ماده‌های آزمون اقدام به تهیه یک پرسشنامه ملاک کردند که به نوعی متفاوت به ارزیابی حیطه‌های هشتگانه این مقیاس می‌پرداختند، که پس از اجرای آن بر روی یک نمونه ۱۰۰ نفری از دانش‌آموزان، ضریب همبستگی بین نمره کل مقیاس روابط عاطفی اعضای خانواده، حیطه‌های هشتگانه

¹ Self-Control Questionnaire

² Tangney

³ Expected Content Validity Index

⁴ Family emotional atmosphere scale

⁵ Heilbrun

⁶ affection

⁷ caressing

⁸ validation

⁹ shared experiences

¹⁰ gift-giving

¹¹ encouragement

¹² trust

¹³ Feeling Safe

¹⁴ Dinkelmann& Buff

¹⁵ Affective Family Climate Scale

آن و پرسشنامه ملاک را محاسبه و ضریب همبستگی بین نمره کل این دو آزمون را ۰/۶۴ گزارش کرد. در پژوهش حاضر پایایی مقیاس نیز با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۶ به دست آمد.

روش اجرا

پس از هماهنگی با آموزش و پرورش شهر اردبیل، پس از تعیین جامعه، در پژوهش حاضر از میان دو ناحیه یک و دو، ناحیه دو به صورت تصادفی انتخاب، از میان مدارس ناحیه ۲، ۶ مدرسه (سه مدرسه دخترانه و سه مدرسه پسرانه)، از هر مدرسه ۳ کلاس و از هر کلاس ۱۵ نفر در مجموع ۲۷۰ نفر به روش خوشه‌ای انتخاب گردید. به دانش‌آموزان شرکت‌کننده در پژوهش توضیحات لازم در مورد اهداف پژوهش، رضایت خاطر از محرمانه بودن تمامی اطلاعات و اختیار کامل به منظور خارج شدن از روند پژوهش در هر مرحله‌ای از پژوهش توسط آنها، اطلاعات لازم ارائه گردید. تعداد ۲۷۰ نفر از دانش‌آموزان بر اساس ملاک‌های ملاک ورود (رضایت حضور در پژوهش، تحصیل در دوره متوسطه دوم و دامنه سنی ۱۶ تا ۱۹ سال) و خروج (ناقص بودن پاسخنامه) در پژوهش شرکت کردند. در نهایت پس از بررسی پرسشنامه‌های جمع‌آوری شده اطلاعات ۲۵۵ نفر (۱۵ پرسشنامه به دلیل نقص در تکمیل اطلاعات و انصراف شرکت‌کنندگان حذف گردید) مورد تحلیل قرار گرفت. در این پژوهش، اصول اخلاقی پژوهش شامل رازداری و حفظ حریم خصوصی افراد رعایت شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی، آمار استنباطی و نیز به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS27 و Lisrel8.8 تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها

تعداد ۲۵۵ نفر نوجوان با میانگین سنی ۱۷/۶۲ و انحراف معیار ۱/۳۶ در بازه سنی ۱۶ تا ۱۹ سال در این مطالعه شرکت داشتند. از میان افراد شرکت‌کنندگان در پژوهش ۵۱/۸ درصد (۱۳۲ نفر) آنها پسر و ۴۸/۲ درصد (۱۲۳ نفر) دختر، ۳۰/۵۹ درصد (۷۸ نفر) دهم، ۳۷/۲۵ درصد (۹۵ نفر) یازدهم و ۳۲/۱۶ درصد (۸۲ نفر) دوازدهم بودند. در جدول شماره ۱ میانگین و انحراف معیار متغیرهای نگرش به اعتیاد، نشخوار فکری، خودکنترلی هیجانی و جو عاطفی خانواده نشان داده شده است. با توجه به نتایج به دست آمده مقدار چولگی و کشیدگی مشاهده شده برای متغیرهای پژوهش در بازه (۲، -۲) قرار دارد؛ یعنی از لحاظ کجی و کشیدگی متغیرهای نگرش به اعتیاد، نشخوار فکری، خودکنترلی هیجانی و جو عاطفی خانواده دارای توزیع نرمال بوده است.

جدول شماره ۱. میانگین، انحراف معیار، چولگی و کشیدگی متغیرها

متغیر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
نگرش مثبت به اعتیاد	۳۱/۴۳	۷/۹۴	۱/۲۳	۱/۱۱
نگرش منفی به اعتیاد	۴۲/۴۷	۱۰/۳۴	۰/۶۶	-۰/۳۵
نشخوار فکری	۱۳/۰۷	۳/۵۸	۰/۲۳	-۰/۷۵

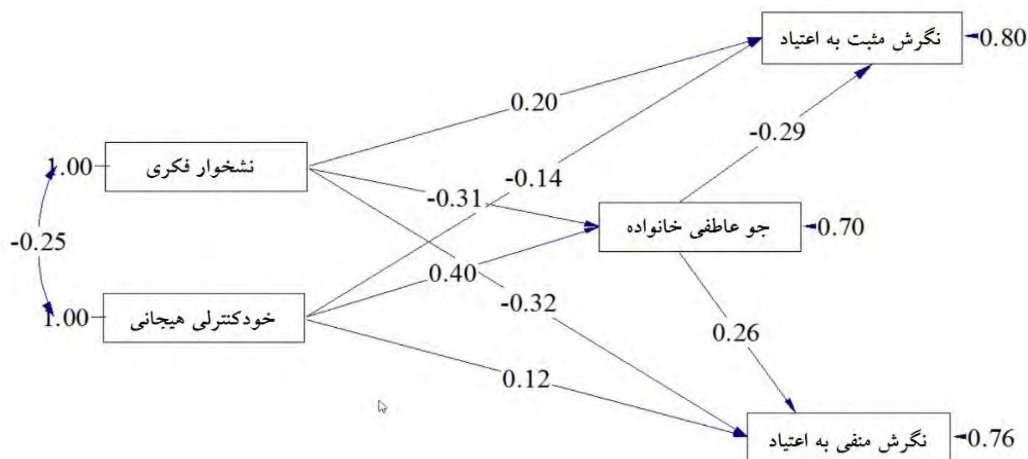

خودکنترلی	۳۲	۳۱	-۲۵	-۲۶	-۱۶	-۲۶	۱											
هیجانی																		
جو عاطفی	۳۹	۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۳	-۳۷	۴۷	۱										
خانواده																		
محبت	۳۳	۳۴	-۳۱	-۳۱	-۲۶	-۲۸	۳۹	۶۳	۱									
نوازش	۳۱	۳۲	-۳۳	۳۳	-۲۸	۳۰	۳۵	۶۷	-۶۱	۱								
تأیید کردن	۳۸	۳۷	-۳۸	-۳۷	-۳۱	-۳۷	۴۲	۶۶	۶۱	۱								
تجربه‌های مشترک	۳۲	۳۴	-۳۲	-۳۴	-۲۵	-۳۱	۴۲	۶۵	۵۷	۶۲	۵۹	۱						
هدیه دادن	۳۰	۳۳	-۳۰	-۲۹	-۲۸	-۲۸	۳۸	۶۴	۵۰	۶۰	۶۱	۵۴	۱					
تشویق کردن	۳۴	۳۱	-۳۷	-۳۹	-۲۹	-۳۶	۴۸	۶۵	۵۸	۵۸	۶۱	۶۰	۱					
اعتماد	۳۲	۳۱	-۲۸	-۲۸	-۲۵	-۲۷	۳۷	۶۷	۵۹	۶۳	۶۰	۵۸	۶۲	۱				
احساس امنیت	۳۳	۳۱	-۳۷	-۳۵	-۳۴	-۳۵	۳۸	۸۱	۵۵	۵۴	۶۰	۵۱	۵۲	۶۰	۱			

همه ضرایب در سطح معناداری ۰/۰۱ است. همچنین ضرایب در عدد ۱۰۰ ضرب شده است.

در پژوهش حاضر برای بررسی رابطه نشخوار فکری و خودکنترلی هیجانی با نگرش به اعتیاد نوجوانان با نقش میانجی جو عاطفی خانواده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده گردید. پیش از انجام تحلیل‌ها، پیش‌فرض‌های لازم جهت اجرای معادلات ساختاری بررسی گردیده است. جهت بررسی نرمال بودن، متغیرهای پژوهش از آزمون چولگی-کشیدگی استفاده شد که با توجه به نتایج جدول شماره ۱، از آنجا که مقدار چولگی و کشیدگی متغیرهای پژوهش در بازه (۲، -۲) قرار دارند توزیع متغیرهای پژوهش نرمال می‌باشند. با توجه به مقدار آماره دوربین و اتسون (۱/۹۸) فرض همبستگی باقی‌مانده‌ها رد می‌شود؛ زیرا قرار داشتن مقدار دوربین و اتسون در دامنه ۲/۵-۱/۵ حاکی از رد شدن همبستگی باقی‌مانده‌ها می‌باشد. بر اساس نتایج ماتریس همبستگی که در جدول شماره ۲ ارائه شده است، بین متغیرهای پیش‌بین همبستگی بالایی وجود نداشت؛ بنابراین پیش‌فرض نبودن هم خطی چندگانه رعایت شده است. مقادیر ضرایب استاندارد مسیرهای مدل مفهومی در شکل ۱ نشان داده شده است.

۵۰ ..... ارتباط نشخوار فکری و خودکنترلی هیجانی بر نگرش به اعتیاد : میانجی‌گری جو عاطفی ...

شکل شماره ۱. مدل ساختاری پژوهش همراه با ضرایب استاندارد

شاخص‌های برازش مدل ساختاری در جدول شماره ۳ نشان داده شده است و همان‌گونه که این جدول نشان می‌دهد شاخص‌های برازش نشانگر برازش خوب مدل است. بر این اساس ساختار مدل فرضی پژوهش مورد تأیید می‌باشد.

جدول شماره ۳. شاخص‌های برازش مدل

نام شاخص	مقدار	بازه قابل قبول	نتیجه
نسبت کای اسکوئر بر درجه آزادی	۱/۶۶	کمتر از ۳	قابل قبول
شاخص ریشه میانگین مربعات خطا	۰/۰۵۱	خوب: کمتر از ۰/۰۸ متوسط: ۰/۰۸ تا ۰/۱	خوب
شاخص برازش تطبیقی	۰/۹۲	بیشتر از ۰/۹۰	قابل قبول
شاخص نیکویی برازش	۰/۹۱	بیشتر از ۰/۹۰	قابل قبول
شاخص نیکویی برازش اصلاح شده ^۱	۰/۸۶	بیشتر از ۰/۸۰	قابل قبول

همان‌گونه که در جدول شماره ۴ ملاحظه می‌شود ضرایب مسیر مربوط به اثرهای مستقیم متغیرهای پژوهش در سطح ۰/۰۱ معنادار است. جهت بررسی اثر غیرمستقیم نشخوار فکری و خودکنترلی هیجانی بر نگرش به اعتیاد با میانجی‌گری جو عاطفی خانواده از آزمون سوبل و برای تعیین شدت اثر غیرمستقیم از طریق میانجی از آماره VAF^2 استفاده شده است که نتایج آن در جدول شماره ۵ ارائه گردیده است.

۱. Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)

۲. Variance accounted for

جدول شماره ۴. اثرات مستقیم مدل پژوهش

معناداری	خطای استاندارد	مقدار T	ضریب بتا	مسیرها	
۰/۰۰۱	۰/۱۰۲	۲/۶۶	۰/۲۰	نگرش مثبت به اعتیاد	← نشخوار فکری
۰/۰۰۱	۰/۰۷۲	-۴/۱۴	-۰/۳۲	نگرش منفی به اعتیاد	← نشخوار فکری
۰/۰۰۱	۰/۰۳۴	-۴/۸۳	-۰/۳۱	جو عاطفی خانواده	← نشخوار فکری
۰/۰۰۱	۰/۱۱۸	-۲/۳۵	-۰/۱۴	نگرش مثبت به اعتیاد	← خودکنترلی هیجانی
۰/۰۰۱	۰/۱۲۳	۲/۱۱	۰/۱۲	نگرش منفی به اعتیاد	← خودکنترلی هیجانی
۰/۰۰۱	۰/۰۲۱	۶/۰۲	۰/۴۰	جو عاطفی خانواده	← خودکنترلی هیجانی
۰/۰۰۱	۰/۰۳۱	-۳/۷۸	-۰/۲۹	نگرش مثبت به اعتیاد	← جو عاطفی خانواده
۰/۰۰۱	۰/۰۳۷	۳/۱۳	۰/۲۶	نگرش منفی به اعتیاد	← جو عاطفی خانواده

با توجه به میزان آماره تی غیرمستقیم (تی سوبل) در جدول شماره ۵ بین متغیرهای بالا که خارج از بازه (۱/۹۶ و -۱/۹۶) است؛ لذا اثر غیرمستقیم متغیرهای نشخوار فکری و خودکنترلی هیجانی بر نگرش به اعتیاد پذیرفته می‌شود؛ بنابراین متغیرهای نشخوار فکری و خودکنترلی هیجانی علاوه بر اثر مستقیم، به‌طور غیرمستقیم و از طریق جو عاطفی خانواده نیز بر نگرش به اعتیاد تأثیر می‌گذارند.

با توجه به میزان به دست آمده برای آماره VAF مشاهده می‌شود که ۳۱ درصد تأثیر نشخوار فکری و ۴۵/۳ درصد تأثیر خودکنترلی هیجانی بر نگرش مثبت به اعتیاد و ۲۰/۱ درصد تأثیر نشخوار فکری و ۴۶/۴ درصد تأثیر خودکنترلی هیجانی بر نگرش مثبت به اعتیاد از طریق جو عاطفی خانواده می‌تواند تبیین گردد.

جدول شماره ۵. نتایج تحلیل اثرات غیرمستقیم

نتیجه	معنا داری	آماره VAF	ضریب مسیر استاندارد	T-sobel	اثرات غیرمستقیم	
تأیید	۰/۰۰۱	۰/۳۱	۰/۰۹	۷/۶۹	نگرش مثبت به اعتیاد	← جو عاطفی خانواده ← نشخوار فکری
تأیید	۰/۰۰۱	۰/۲۰	۰/۰۸	۶/۶۱	نگرش منفی به اعتیاد	← جو عاطفی خانواده ← نشخوار فکری
تأیید	۰/۰۰۱	۰/۴۵	۰/۱۲	۹/۴۱	نگرش مثبت به اعتیاد	← جو عاطفی خانواده ← خودکنترلی هیجانی
تأیید	۰/۰۰۱	۰/۴۶	۰/۱۰	۸/۱۳	نگرش منفی به اعتیاد	← جو عاطفی خانواده ← خودکنترلی هیجانی

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف مدلیابی نگرش به اعتیاد بر اساس نشخوار فکری و خودکنترلی هیجانی با میانجی‌گری جو عاطفی خانواده انجام شد. برطبق نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش حاضر در فرضیه اول، نشان داده شد که بین نگرش مثبت به اعتیاد با نشخوار فکری ارتباط مثبت و معنادار و بین نگرش منفی به اعتیاد با نشخوار فکری ارتباط منفی و معنادار وجود داشت که یافته‌های این پژوهش با نتایج پژوهش هورواس و همکاران (۲۰۲۲)، گارسیا-کرید و همکاران (۲۰۲۱)، نعیم و همکاران (۲۰۲۱)، همسوست. در تبیین نتیجه پژوهش حاضر می‌توان به چرخه‌های نشخوار فکری اشاره کرد که به‌نوبه خود با افزایش حالات عاطفی منفی موجب رفتارهای واکنشی و ناسازگار برای کاهش این احساسات منفی می‌شود. یعنی هم باورهای منفی نشخوار فکری و هم باورهای مثبتی که تفکر نشخوارکننده را در مورد تجربیات گذشته، احساسات و/یا رفتارهای اعتیاد فعال می‌کنند، می‌توانند در جهت خودتنظیمی، موجب افزایش دفعات نشخوار فکری و تقویت نگرش مثبت به اعتیاد شوند. تجربه نشخوار فکری در نوجوانان با تقویت و حفظ پریشانی عاطفی موجب می‌شود آنها سعی کنند که با مصرف مواد از این حالت منفور فرار کنند. درواقع، اثر کاهش‌دهنده مصرف مواد بر پریشانی، به افزایش نگرش مثبت به اعتیاد کمک می‌کند. ازسویی، برطبق نظریه شناختی، نشخوار فکری با ایجاد سرگردانی ذهنی، منابع شناختی لازم برای انجام عمل مورد نیاز را از بین می‌برد و با ایجاد سطوح بالاتری از تفکر منفی در زمان پاسخ‌گویی، عملکرد را مختل می‌کند. فرایند توجه به اطلاعات منفی، توانایی نوجوانان را برای تمرکز بر موارد دیگر کاهش می‌دهد، در چگونگی ارزیابی و تفسیر شخص از حقیقت مداخله نموده و پاسخ‌های رفتاری که ناشی از تفسیرهای خاص هستند، می‌توانند در تداوم اعتیاد نقش داشته باشند. بدین معنا که نشخوار فکری از طریق تحریف‌های شناختی منجر به رفتارهای بی‌نظم و تکانشی مانند اعتیاد برای مقابله و منحرف کردن توجه می‌شود؛ لذا تفسیر منفی رویدادها با در نظر نگرفتن پیامدهای بلندمدت اعتیاد در مقابل مزایای کوتاه‌مدت، با نگرش مثبت به اعتیاد همراه است. نشخوار فکری در نوجوانان موجب می‌شود که آنها اعتیاد را برای کنترل تفکر ناخواسته و حالات هیجانی منفی به‌کارگیرند که با تقویت باورهای منفی به‌منظور کنترل افکار، موجب نگرش مثبت به اعتیاد می‌شود.

برطبق نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش حاضر در فرضیه دوم، نشان داده شد که بین نگرش مثبت به اعتیاد با خودکنترلی هیجانی ارتباط منفی و معنادار و بین نگرش منفی به اعتیاد با خودکنترلی هیجانی ارتباط مثبت و معنادار وجود داشت که یافته‌های این پژوهش با نتایج پژوهش ووتچیوسکی (۲۰۲۳)، لیمبرگ و لیمن (۲۰۲۲)، منفرد و همکاران (۱۴۰۲) همسوست. در تبیین نتایج پژوهش حاضر می‌توان به نظریه عمومی جرم (گارتفسون و هیرش، ۱۹۹۰) اشاره نمود که کم بودن خودکنترلی می‌تواند بیان‌کننده توانایی شخص در هدایت یا مهار به سمت رفتارهای پرخطر همچون اعتیاد باشد، در مقابل، خودکنترلی زیاد، نشان‌دهنده احتمال سازگاری با هیجان‌ها توسط شخص است. بدین معنا که نوجوان دارای خودکنترلی بالا، از تمایل به رفتار پرخطر نگران شده و با نگرش منفی که به اعتیاد دارد، به دنبال مهار آن است؛ اما در خودکنترلی کم، نوجوان دچار فشار روانی شده و با شدت یافتن این نگرانی و رهایی از آن، نسبت به اعتیاد نگرش مثبتی کسب نموده و به آن گرایش می‌یابد. از سویی، مطابق با نظریه قدرت خودکنترلی (باومیستر و همکاران، ۲۰۰۷)، که پس از مصرف انرژی، زمان لازم است تا انرژی بهبود یابد، می‌توان این‌گونه بیان

نمود که کاهش خودکنترلی به دلیل فقدان انرژی موجب می‌شود تا نوجوان هنگام رویارویی با رویدادهای منفی، رفتارهای تکانشی همچون اعتیاد را بروز دهد. درواقع، شخص با خودکنترلی پایین، قادر به کنترل و مدیریت احساسات خویش نبوده، توسط جامعه دچار انزوا شده و به‌جای خلق رفتارهای برنامه‌ریزی‌شده، رفتارهای انحرافی خویش را حفظ می‌کند که موجب هدایت به سمت رفتارهای پرخطر و نگرش مثبت به اعتیاد می‌شود. بدین معنا که با توجه به ضعف در مهارت‌های اجتماعی و تمایل به انزوا، این شخص به‌احتمال بیشتری در زندگی خویش رخدادهای منفی را تجربه می‌کند و برای مقابله با این موقعیت‌ها به اعتیاد نگرش مثبت پیدا می‌کند.

در بررسی فرضیه سوم، که نشان داد نشخوار فکری از طریق جو عاطفی خانواده بر نگرش به اعتیاد اثر معناداری دارد، پژوهش مشابهی در این راستا انجام نشده است. نشخوار فکری به‌عنوان یک راهبرد مقابله‌ای اجتنابی مانع از پردازش پاسخ‌های عاطفی و جسمی می‌گردد و موجب می‌شود که اعضای خانواده مستعد استرس، ضعف در اجرای مهارت‌های زندگی و کاهش رضایت از زندگی شوند که این امر با فشار روانی و ضعف در عملکرد خانواده همراه است (رام و همکاران، ۲۰۲۰). عملکرد نامطلوب خانواده موجب افزایش تمایل به نگرانی و افکار منفی بیش‌ازحد می‌شود که به‌جای انتخاب راهبردهای سازگار با افزایش آسیب‌پذیری در رویارویی با چالش‌های زندگی همراه است (دانینگ و همکاران، ۲۰۲۲). حمایت محدود خانواده نسبت به اعضا و وجود تعارض موجب ایجاد تصویر منفی از توانایی‌های خود، کاهش احساس شایستگی، افزایش نگرانی و آسیب‌پذیری در رویارویی با مشکلات می‌شود (لای و یونگ، ۲۰۲۳). درواقع، این‌گونه می‌توان بیان نمود که اگر والدین با فرزندان خویش روابط گرم و صمیمانه داشته باشند و نیازهای فرزندان خویش را از راه مناسب و در حد لزوم تأمین نمایند، در حل مسائل دچار ترس نخواهند شد، با معلمان، همکلاسی‌ها و دوستان و محیط و اجتماع دچار مشکل نمی‌شوند و اضطراب، استرس و نشخوار فکری نخواهند داشت. هر چه خانواده کارکرد بهتری داشته باشد، انسجام و هماهنگی خانواده بیشتر می‌شود، سلامت روانی اعضای خانواده بالاتر رفته و رفتارهای مشکل‌ساز کمتری وجود خواهد داشت. خانواده‌ای که قادر به ایجاد بستری مطلوب برای فرزندان خود باشد، موجب کاهش انواع آسیب‌های اجتماعی و نگرش منفی به این مسائل می‌شود؛ در مقابل، نقص در کارکرد خانواده اثرات نامناسبی بر عملکرد بهنجار اعضای خود دارد و می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد نگرش مثبت به اعتیاد باشد.

نتایج حاصل از بررسی فرضیه چهارم حاکی از آن بود که خودکنترلی هیجانی از طریق جو عاطفی خانواده بر نگرش به اعتیاد اثر معناداری دارد. پژوهش مشابهی در این راستا انجام نشده است، اما تا حدی با یافته ویلارگو و همکاران (۲۰۲۴)، دانینگ و همکاران (۲۰۲۲) همسوست. زمانی که نوجوانان تصویر مثبت از خود و احساس کنترل قوی بر شرایط داشته باشند، با احساس امید همراه با هیجانات مثبت به رویارویی با مشکلات می‌پردازند و از راهبردهای ناسازگارانه استفاده نمی‌کنند. همچنین، فرایندهای درونی خانواده و همراهی و ارتباط عاطفی اعضا می‌تواند در استفاده از راهبردهای سازگارانه و کاهش راهبردهای ناسازگارانه هیجانی نقش داشته باشد. درواقع، خانواده در چگونگی مواجهه اعضا با شرایط هیجانی، راهبردهای مؤثری را برمی‌گزیند و نحوه مواجهه هیجانی خانواده در نوع نگاه و نگرش نوجوانان در مقابله با مشکلات رفتاری و هیجانی همچون اعتیاد مؤثر است (جاکوبسن و الکلیت، ۲۰۲۱). حمایت عاطفی خانواده، موجب می‌شود که نوجوان با کنترل خود از بعضی رفتارها اجتناب کند و می‌تواند نقشی مثبت در جلوگیری از ایجاد ناکامی‌های احتمالی داشته باشد (ناوی و همکاران، ۲۰۲۱).

۵۴ ..... ارتباط نشخوار فکری و خودکنترلی هیجانی بر نگرش به اعتیاد: میانجی‌گری جو عاطفی ...

درواقع، می‌توان این‌گونه بیان نمود که نوجوانان در محیط خانواده خویش و با کمک راهبردهای کنترل هیجانی به‌مواجهه با تعارض‌ها می‌پردازند و به شیوه‌ای مطلوب به مشکلات پاسخ می‌دهند. خانواده‌هایی که موجب تسهیل اعتماد، محبت و ارتباط مؤثر می‌شوند، با فرزندان خود ایمن‌تر و شایسته‌تر برخورد می‌کنند و نگرش آنها را نسبت به موقعیت‌های پرخطر تغییر می‌دهند، بنابراین، نظارت ضعیف والدین ممکن است یک متغیر پیش‌زمینه اساسی برای نگرش مثبت به رفتار پرخطر نوجوانان باشد. درواقع، خانواده‌ای که توان بالایی در برنامه‌ریزی خانوادگی، جو روانی خوشایند و توانایی حل تعارض دارد، موجب افزایش سلامت اجتماعی شده و با ایجاد نگرش منفی به اعتیاد، موجب کاهش این پدیده نامطلوب می‌شود.

به‌طورکلی، یافته‌های این پژوهش حاکی از آن بود که جو عاطفی خانواده می‌تواند در رابطه بین نشخوار فکری و خودکنترلی هیجانی با نگرش به اعتیاد نقش میانجی ایفا کند. پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی مواجه بود. در این پژوهش عوامل مزاحم مانند وضعیت اجتماعی اقتصادی و نقش هم‌سالان در تأثیرگذاری بر روابط کنترل نشد. همچنین، بر اساس طرح مقطعی پژوهش، استنباط روابط علی بین متغیرها دشوار بود. لذا، برای تعمیم بیشتر نتایج پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های مشابهی در مطالعات آینده به‌صورت طرح‌های طولی و با کنترل متغیرهای زمینه‌ای مانند وضعیت اجتماعی اقتصادی و هم‌سالان انجام شود. از نظر کاربردی پیشنهاد می‌شود مراکز درمانی و مشاوره آموزش و پرورش از یافته‌های این پژوهش در حیطه گرایش به اعتیاد بهره‌جویند. طراحی مداخلات روان‌شناختی باهدف اصلاح افکار نشخوارکننده و خودکنترلی هیجانی کم که موجب گرایش به اعتیاد می‌شود، می‌تواند در کاهش و مدیریت آن مؤثر باشد.

سپاسگزاری

از تمامی شرکت‌کنندگان در پژوهش که با همکاری صمیمانه خود در پیشبرد اهداف آن سهیم شدند، تشکر و قدردانی می‌شود.

حمایت مالی

این پژوهش هیچ‌گونه حامی مالی نداشته است.

پژشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

منابع

- آرین پور، ملیحه؛ شهابی زاده، فاطمه؛ و بحرینیان، سیدعبدالمجید (۱۳۹۴). الگوی پیش‌بینی هوش معنوی بر پایه سبک‌های اسنادی و خودکنترلی. *روان‌شناسی و دین*، ۸ (۱): ۵-۲۴. <https://www.sid.ir/paper/508367/fa>
- حقیقی، جمال؛ حسین، شکرکن؛ و موسوی شوشتری، مژگان. (۱۳۸۱). بررسی رابطه جو عاطفی خانواده با سازگاری دانش‌آموزان دختر پایه سوم مدارس راهنمایی اهواز. *دست‌آوردهای روان‌شناختی*، ۹ (۲): ۷۹-۱۰۸. <https://doi.org/10.22055/psy.2002.16482>
- حقیقی، جمال؛ شکرکن، حسین و موسوی شوشتری، مژگان (۱۳۸۱) بررسی رابطه جو عاطفی خانواده با سازگاری دانش‌آموزان دختر پایه سوم مدارس راهنمایی اهواز. *دست‌آوردهای روان‌شناختی*، ۹ (۲): ۷۹-۱۰۸. <http://dx.doi.org/10.22055/psy.2002.16482>
- خسروی، صدراله و جعفری، آیسودا (۱۴۰۰). پیش‌بینی نشخوار فکری و کمال‌گرایی بر اساس جو عاطفی خانواده در دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم شهر شیراز. *فصلنامه مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی*، ۲۳: ۱۴۲-۱۲۱. <https://civilica.com/doc/1528607>

- عسگری، پرویز؛ صفرزاده، سحر؛ و قاسمی مفرد، مریم. (۱۳۹۰). رابطه‌ی جو عاطفی خانواده و جهت‌گیری مذهبی با گرایش به اعتیاد. *مطالعات اسلام و روانشناسی*، ۵(۸)، ۷-۲۶. https://islamicpsy.rihu.ac.ir/article_1086.html?lang=fa
- غلامرضایی، هادی؛ حسین زاده مقدم، نفیسه؛ وردی، علیرضا؛ منجم، سمیرا و زمانی نوزاد، سمانه (۱۴۰۱). نقش میانجی خودکنترلی هیجانی در رابطه‌ی بین استرس ناباروری با فرسودگی زناشویی زنان نابارور شهر بیرجند. *نشریه پژوهش توان‌بخشی در پرستاری*، ۸(۴): ۹-۱۷. <http://dx.doi.org/https://doi.org/10.22034/IJRN.8.4.9>
- فرخی، حسین؛ سیدزاده، ایمان و مصطفی پور، وحید (۱۳۹۶). بررسی ساختار عاملی، اعتبار و پایایی فرم فارسی مقیاس باورهای مثبت و منفی نشخوار فکری (PBRs-NBRs) و مقیاس پاسخ نشخوار فکری (RRS). *پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری*، ۲(۱۴): ۲۱-۳۷. <http://ijndibs.com/article-1-145-fa.html>
- کریمی، یوسف (۱۳۸۸). نگرش و تغییر نگرش. نشر ویرایش. <https://www.gisoom.com/book/1180008>
- کیان ارثی، سارا؛ عباس پور، ذبیح اله و اصلانی، خالد (۱۴۰۱). اثربخشی خانواده‌درمانی رفتاری بر وسوسه مصرف مواد در نوجوانان ترک‌کننده سوءمصرف مواد. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۶(۶۴): ۸۰-۶۱. <http://etiadpajohi.ir/article-1-2672-fa.html>
- مفرد، نگار؛ جدیدی، محسن و گلستانی پور، مرتضی (۱۴۰۲). تبیین مدل ساختاری اشتیاق به درمان بر اساس حافظه اعتیاد، میل به مصرف با میانجی‌گری خودکنترلی در افراد متقاضی ترک. *مطالعات روان‌شناختی نوجوان و جوان*، ۴(۲): ۹۷-۱۱۲. <https://doi.org/10.22038/mjms.2023.71694.4250>
- نوبخت، لیلا (۱۳۹۴). نگرش دانشجویان به سوءمصرف مواد مخدر و عوامل مؤثر بر آن، *مجله مددکاری اجتماعی*، ۲(۳): ۱۵۶-۱۸۸. <https://doi.org/10.22054/rjsw.2015.4749>
- Aryannpour, M. Shahabizadeh, F. & Bahraini, S.A. (2014). The prediction model of spiritual intelligence based on attributional styles and self-control. *Psychology and Religion*, 8(1): 5-24. <https://www.sid.ir/paper/508367/fa> (Text in Persian).
- Askari, P. Safarzadeh, S. & Qasemi Mofrad, M. (2011). Relationship of "affective family environment" and "religious orientation" with "addiction tendency". *Studies in Islam and Psychology*, 5(8), 7-26. https://islamicpsy.rihu.ac.ir/article_1086.html?lang=fa (Text in Persian).
- Babaie, E. Rabbani, H. Rashid, K. & Hasanvand, F. (2023). Developing a model for Women Returning to drug use based on family functioning and family emotional climate mediated by social health in rehabilitated women in Mashhad City. *The Women and Families Cultural-Educational*, 18(65): 185-206. <https://doi.org/20.1001.1.26454955.1402.18.65.5.5> (Text in Persian).
- Baldwin, CR. Haimovitz, K. Shankar, P. Gallop, R. Yeager, D. Gross, JJ. Duckworth, AL. (2022). Self-control and SAT outcomes: Evidence from two national field studies. *PLOS ONE*, 17(9)e0274380, 1-15. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0274380>
- Baumeister, R. F., Vohs, K. D., Tice, D. M. (2007). The strength model of self-control. *Current Directions in Psychological Science*, 16:351. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00534.x>
- Colledge, F. Sattler, I. Schilling, H. Gerber, M. Pühse, U. & Walter, M. (2020). Mental disorders in individuals at risk for exercise addiction - A systematic review. *Addictive Behaviors Reports*, 12: 100314. <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2020.100314>
- Dinkelmann, I. & Buff, A. (2016). Children's and parents' perceptions of parental support and their effects on children's achievement motivation and achievement in mathematics. A longitudinal predictive mediation model. *Learning and Individual Differences*, 50: 122-132. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2016.06.029>
- Dunning, E. E. Birk, S. Olino, T. M. & Alloy, L. B. (2022). Intergenerational transmission of rumination via parenting behaviors and family characteristics: the impact on adolescent internalizing symptoms. *Child Psychiatry & Human Development*, 1-12. <https://doi.org/10.1007/s10578-020-01104-3>

- Farokhi, H. Seyedzadeh, I. Mostafapour, W. (2017). Examining the factor structure, validity and reliability of the Persian form of Positive and Negative Rumination Belief Scale (PBRs-NBRs) and Rumination Response Scale (RRS). *New Developments in Behavioral Sciences*, 2(14): 21-37. <http://ijndibs.com/article-1-145-fa.html> (Text in Persian).
- Garcia-Cerde, R., Valente, J. Y., & Sanchez, Z. M. (2021). Attitudes are associated with the drug use profiles of middle school adolescents: A latent class analysis. *Psychiatry Research*, 295: 113592. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113592>
- Gazzillo, F., Leonardi, J., & Bush, M. (2021). Pathological worry and rumination according to control-mastery theory. *Psychoanalytic Psychology*, 38(4): 254-265. <https://doi.org/10.1037/pap0000304>
- Gholamrezayi, H. Hosseinzadeh Moghadam, N. Verdi, A. Monajem, S. Zamani Nozad, S. (2022). The mediating role of emotional self-control in the relationship between infertility stress and marital exhaustion of infertile women in Birjand city. *IJRN*, 8 (4):9-17. URL: <http://ijrn.ir/article-1-686-fa.html> (Text in Persian).
- Gidado, B. K. & DIFFANG, A. D. (2023). Family dysfunction and parental role abdication as predisposing factors for drug abuse among secondary school adolescents and youths in the federal capital territory, Abuja, Nigeria. *GPH-International Journal of Social Science and Humanities Research*, 6(06): 01-12. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7998101>
- Gottfredson, M.R. Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. United States. Stanford University Press. <https://doi.org/10.1515/9781503621794>
- Haghighi, J. Shokrkon, H. & Mousavi Shooshtari, M. (2003). A study of the parent-child relationships and the individual and social adjustment of the ninth grade girl students at Ahvaz schools. *Journal of Educational Sciences*, 9(2): 79-108. <https://doi.org/10.22055/edus.2003.16626> (Text in Persian).
- Haghighi, J., Shokrkon, H., & Mousavi Shooshtari, M. (2003). A study of the parent-child relationships and the individual and social adjustment of the ninth grade girl students at Ahvaz schools. *Journal of Educational Sciences*, 9(2), 79-108. <https://doi.org/10.22055/psy.2002.16482> (Text in Persian).
- Heilbrun AB. Parental model attributes, nurturing reinforcement, and consistency of behavior in adolescents. *Child Development*. 1964; 35(1):151-67. <https://doi.org/10.2307/1126580>
- Horváth, Z. Kökönyei, G. Sárosi, P. Koós, M. Demetrovics, Z. & Urbán, R. (2022). The mediating effect of anger rumination, coping and conformity motives on the association between hostility and problematic cannabis use. *Addictive Behaviors Reports*, 16: 100447. <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2022.100447>
- Jakobsen, A, V, & Elklit, A. (2021). Self-control and coping responses are mediating factors between child behavior difficulties and parental stress and family impact in caregivers of children with severe epilepsy. *Epilepsy & Behavior*, 122: 108224, <https://doi.org/10.1016/j.yebeh.2021.108224>.
- Jokhio, F. & Soomro, N. P. (2022). The role of parental control in dealing with drug addiction and juvenile delinquency among adolescents in sindh: narrative literature review. *Progressive Research Journal of Arts & Humanities (PRJAH)*, 4(2): 29-40. <https://doi.org/10.51872/prjah.vol4.Iss2.225>
- Kainersi, S., Abbaspour, Z., Aslani, K. (2022). The effectiveness of behavioral family therapy on substance use craving in substance abuse quitting adolescents. *Etiadpajohi*, 16 (64): 61-80. <http://etiadpajohi.ir/article-1-2672-fa.html> (Text in Persian).

- Kanwal, W., Nadeem, H. A., & Awan, S. M. (2021). Attitude towards drug addiction among university level students in Pakistan. *Pakistan Languages and Humanities Review*, 5(2): 147-155. [http://doi.org/10.47205/plhr.2021\(5-II\)2.12](http://doi.org/10.47205/plhr.2021(5-II)2.12)
- Karimi, Y. (2010). Attitude change. Tehran: Virayesh Institute. <https://www.gisoom.com/book/1180008/> (Text in Persian).
- Khosravi, S. and Jafari, A. (2021). Prediction of rumination and perfectionism based on the emotional atmosphere of the family in secondary school students of Shiraz city. *Quarterly Journal of Psychology and Educational Sciences*, 23: 121-142. <https://civilica.com/doc/1528607> (Text in Persian).
- Lai, A. & Yeung, W. F. (2023). Mental health of higher education students. *Frontiers Media SA*.
- Lase, F. (2022). The Influence of classical counseling, bmb3 strategy, education in understanding of addiction, development of structured positive behavior on the dangers of behavioral addiction and Napsa. *Edumaspul*, 6(2): 3023-33.
- Leimberg, A. & Lehmann, P. S. (2022). Unstructured socializing with peers, low self-control, and substance use. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 66(1): 3-27. <https://doi.org/10.1177/0306624X20967939>
- Lyubomirsky, S., Kasri, F., & Zehm, K. (2003). Dysphoric rumination impairs concentration on academic tasks. *Cognitive Therapy and Research*, 27(3): 309-330. <https://doi.org/10.1023/A:1023918517378>
- Mahmood Alilo, M. Bakhshipour, A. Mansouri, A. Farnam, A. Fakhari, A. (2010). The comparison of worry, obsession and rumination in individual with Generalized Anxiety Disorder, Obsessive-Compulsive Disorder, Major Depression Disorder and normal individual. *Psychological Studies*, 7(4) : 55-74. <https://doi.org/10.22051/psy.2011.1535>
- Mansueto, G., Palmieri, S., Caselli, G., & Spada, M. M. (2024). Impulsiveness in substance users: metacognitive beliefs and repetitive negative thinking as potential maintenance factors. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 31(6): e70014. <https://doi.org/10.1002/cpp.70014>
- Monfared, N. jadidi, M. & golestani pour, M. (2023). Explanation of the structural model of desire for treatment based on addiction memory, desire to use and tolerance of ambiguity with the mediation of self-control in people seeking to quit. *Medical Journal of Mashhad University of Medical Sciences*, 66(3), <https://doi.org/10.22038/mjms.2023.71694.4250> (Text in Persian).
- Naeim, M., Rezaeisharif, A., & Kamran, A. (2021). The role of impulsivity and cognitive emotion regulation in the tendency toward addiction in male students. *Addictive Disorders & Their Treatment*, 20(4): 278-287. <https://doi.org/10.1097/ADT.0000000000000243>
- Nawi, A. M., Ismail, R., Ibrahim, F., Hassan, M. R., Manaf, M. R. A., Amit, N., ... & Shafurdin, N. S. (2021). Risk and protective factors of drug abuse among adolescents: a systematic review. *BMC Public Health*, 21: 1-15. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-11906-2>
- Nobakht, L. (2015). Attitudes of university students to substance abuse and its predictors. *Journal of Social Work Research*, 2(3): 156-188. <https://doi.org/10.22054/rjsw.2015.4749> (Text in Persian).
- Nolen-Hoeksema, S. & Morrow, J. (1991). A prospective study of depression and posttraumatic stress symptoms after a natural disaster: The 1989 Loma Prieta earthquake. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(1): 115-121. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.61.1.115>
- Ogbaselase, F. A., Mancini, K. J., & Luebbe, A. M. (2022). Indirect effect of family climate on adolescent depression through emotion regulatory processes. *Emotion*, 22(5): 1017. <https://doi.org/10.1037/emo0000899>

- Petrucchio, C. & Agostini, D. (2023). Problematic smartphone use and university students' academic performance. *Je-Lks. Journal Of E-Learning And Knowledge Society*, 19(2): 30-38. <https://doi.org/10.20368/1971-8829/1135747>
- Ram, D., Koneru, A., & Gowdappa, B. (2020). Relationship between life skills, repetitive negative thinking, family function, and life satisfaction in attempted suicide. *Indian Journal of Psychiatry*, 62(3): 283-289. <https://doi.org/10.4103/psychiatry.IndianJPsychiatry.533.18>
- Roberts, H. Jacobs, R. H. Bessette, K. L. Crowell, S. E. Westlund-Schreiner, M. Thomas, L. & Watkins, E. R. (2021). Mechanisms of rumination change in adolescent depression (RuMeChange): study protocol for a randomised controlled trial of rumination-focused cognitive behavioural therapy to reduce ruminative habit and risk of depressive relapse in high-ruminating adolescents. *BioMed Central Psychiatry*, 21(1): 1-14. <https://doi.org/10.1186/s12888-021-03193-3>
- Singh, G., Kaloiya, G. S., Dhawan, A., Balhara, Y. P. S., & Mishra, A. K. (2022). The extent of endorsement of distal to proximal dysfunctional cognitions in individuals with alcohol dependence: a comparative cross-sectional study in the Indian context. *Indian Journal of Psychological Medicine*, 44(3): 239-245. <https://doi.org/10.1177/02537176221091673>
- Tang, H., Xiong, T., Shi, J., Chen, Y., Liu, X., Zhang, S., ... & Yao, Z. (2021). Global and reflective rumination are related to suicide attempts among patients experiencing major depressive episodes. *BMC Psychiatry*, 21: 1-9. <https://doi.org/10.1186/s12888-021-03119-z>
- Tangney, J.P. Baumeister, R.F. Boone, A.L. (2004). High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades, and interpersonal success. *Journal of Personality*, 271-324. <https://doi.org/10.1111/j.0022-3506.2004.00263.x>
- Villarejo, S. Garcia, O. F. Alcaide, M. Villarreal, M. E. & Garcia, F. (2024). Early family experiences, drug use, and psychosocial adjustment across the life span: is parental strictness always a protective factor? *Psychosocial Intervention*, 33(1), 15. [doi: 10.5093/pi2023a16](https://doi.org/10.5093/pi2023a16).
- Watkins, E. R., & Roberts, H. (2020). Reflecting on rumination: consequences, causes, mechanisms and treatment of rumination. *Behaviour Research and Therapy*, 127: 103573. <http://hdl.handle.net/10871/40934>
- Wojciechowski, T. (2023). Antisocial personality disorder as a predictor of polydrug use: a longitudinal study of the dual mediating roles of deviant peer association and self-control among juvenile offenders. *Journal of Mental Health*, 32(1): 103-109. <https://doi.org/10.1080/09638237.2021.1922631>
- Yani, A. Palutturi, S. Amiruddin, R. & Nasir, S. (2022). E-health in the prevention of drug abuse in adolescents: a literature review. *Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences*, 10(F): 153-157. <http://repository.unhas.ac.id:443/id/eprint/23395>
- Zeng, X. & Tan, C. (2021). The relationship between the family functioning of individuals with drug addiction and relapse tendency: A moderated mediation model. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(2): 625. <https://doi.org/10.3390/ijerph18020625>

